

Panu 100-vuotias telefoni

Aiheen pakinaan antoi tarina Alli Topista ja hänen maalauksistaan, jonka luin lauantain Oulu-lehdestä: Oululaista historiaa väreän ja siveltimellä. Mielttä lämmittävä juttu. Halusin kuitenkin heti oikaista painovirheen, joka oli pujahtanut jutun ingressiin: Oulun puhelinsentraali ei suinkaan syntynyt palaamaan 6. päivänä helmikuuta, vaan 2. helmikuuta 1918. Lauri Toppi tietysti sekä muistaa että tietää tämän. Kello on hyvinkin saattanut olla kolme iltapäivällä. Minä en sitä muista, vaikka muistankin yhtä ja toista näistä vapaussodan surullisista alkutapahtumista, joiden päivämäärät ja sijoittumiset muihin historiallisiin tapahtumiin tietysti olen kuullut vasta monet monet vuodet myöhemmin.

Ilmeisesti kaikkein järkyttävään kokemukseen oli tuo sentraalin palo. Minulle se tosin aluksi oli kirkon palo. Asuin tässä, missä nytkin kirjoitan, ja yhtäkkiä olin vilahtanut tähän ikkunan ääreen ja näin kirkontornin loistavan luonnottoman kirkkaana pimeässä illassa. Olisinkohan huutanut, että kirkko palaa, koska minut ilmeisesti heti oli viety pois ikkunan luota. Ja kumma, jos kirkko näytti palavan, kun telefuunisentraali ja koko se kortteli jo silloin loimusi tulimerenä. Kysymyksessä oli kortteli, jonka nyt halkaisee Oikokatu, toisella puolella Kolmio, toisella puolella Madetojan patsas ja puisto. Myöhemmin olen kuullut, että syyttävän kranaatin oli heittänyt sisään venäläisen matruusi. Heitä oli siihen aikaan majoitettuna Raattiin. Ja sitten puhutaan, ettei 1918 mukana ollut kysymys taistelusta vieraan vallan sotilaita vastaan ja ettei venäläisestä sotaväeestä olisi ollut mitään vastusta, että ei olisi tarvittu mitään taistelua vapauden puolesta... Olisi vain odotettu, että olisivat poistuneet, kun suvaitisivat... Valankumous Venäjällä oli silloin jo tosiasia, kaukaisissa varuskunnissa vallitsi täysi svaboda eli vapaus ja hulina.

Tulin katsoneeksi E. Alpo Aution komeaa kirjaa Oulun puhelinalaitos 1882—1957 ja totesin, että puhelin täyttää

sata vuotta juuri tänä vuonna. Autio kirjoittaa: "Käytökelpoisen puhelimen keksi, kuten tunnettua, skotlantilais-syntyinen amerikkalainen, sittemmin professori Graham Bell ja hankki sille v. 1876 patentin nimellä "telephon", ...". Ouluun puhelin tuli jo 1882. Oltiin maaliskuussa. Vasta edellisen tammikuun viimeisenä oli saatu lupa Helsingin puhelinalaitoksen perustamiseen, vaikka lennätinmekanikko ja maisteri Dan. John. Waden olikin jo kesäkuussa 1880 hakenut tätä lupaa. Heti tämän jälkeen Waden oli pyytänyt lupaa perustaa Turun, Tampereen, Viipurin, Vaasan, Oulun ja Porin kaupunkiin puhelinalaitokset. Luvan hän olikin saanut kaikkialle muualle, paitsi Poriin. Kaiku kertoi 18. 3. 1882 kaupunginvaltuutusmiesten kokouksesta: "... Sähkömekanikkus Wadenin pyyntöön saada kaupunkiimme laittaa telefoni-johto myönnyttiin."

Ilmeisesti jo tätä ennen oli myös Oulussa ryhdytty toimenpiteisiin puhelinalaitoksen perustamiseksi. Hankkeen takana olivat Nordforsin veljekset, merikapteeni Frans ja oululainen apteekkari A.F. Nordfors, joka omisti Uuden Apteekin Pakka-huoneen- ja Kirkkokadun kulmassa (sittemmin Sampo-pankki). Kun Waden oli saanut lupansa, näyttäsivät Nordforsit hakeutuneen yhteistoimintaan hänen kanssaan. Sentraali päätettiin sijoittaa Nordforsin taloon, ja näin Nordforsista tuli Oulun puhelinalaitoksen perustaja. Syyskuun alussa 1882 oltiin niin pitkällä, että telefoni oli täydessä kunnossa koekäytämistä varten Nordforsin apteekin ja Bellevuen välillä. Ja itse kutakin kutsuttiin itse koettamaan koneiston kelvollisuutta. Kaiku kehotti kovasti kokelemaan niin kauan kuin tilaisuus siihen ilmaiseksi tarjottiin. Lehti ennusti, että kahden kolmen viikon päästä herrat osakkaat saanevat "jutella toistensa kanssa käymättä askelta kaan omaa kamariansa ulommas."

Puhelinalaitos piti avattaman yleisölle marraskuun 3. päivänä, mutta tosin kävi. Toisen

päivän iltana leimahti Nordforsin apteekki tuleen ja muutamassa hetkessä oli tuli hypännyt sekä kadun että palosolan yli, ja niin paloi keskustasta kuusi korttelia kokonaan ja vielä monta tonttia lähikortteleista. Koska Bellevue eli "Pelleppy" oli herrojen ravintola Toppilassa ja koska siitä tietysti oli syntynyt monenlaisia tarinoita, syntyi tietysti kansan suussa hokema, että sitähan minä sanoin ja senhän saattoi arvata, että kun sellainen pelsepuupin keksi, jo kuin telefuuni ja sellainen, että auven pesä ku' "Pellepy", niin... Kaiken lisäksi sanomalehdetkin olivat kesällä kertoneet, kuinka ukkonen oli särkenyt pirstaleiksi patsaat, joihin niitä oli kiinnitetty. Paholaisen keksintö se oli!

Nordforsin sentraali siirrettiin sitten Rambergin taloon, joka sijaitti nykyisen Kirkkokatu 25:n tontilla. Siinä se aloitti toimintansa joulukuun 17. samana vuonna. Vuonna 1884 puhelinalaitos muutettiin silloisen Ojakadun varrelle kapteeni Herman Granbergin taloon nykyisen Madetojan puiston kohdalla. Ja tähän sentraali paloi 2. helmikuuta 1918. Sentraalin mukana tuhoutui myös puhelinalaitoksen arkisto. Ins. Autio kertookin, että tiedot alkuajoista saatiin muistelmista, joista pääosa oli saatu ensimmäiseltä "telefonistilta", rouva Anna Anderssonilta, synt. Messman.

Kesällä 1917 sentraalissa ruvettiin vastaamaan uuden suomen kielen vaatimusten mukaisesti "sentraalin" asemasta "keskus". Ilmeisesti tällainen "kielikiikhoilu" otti joidenkin hermoille. Kerrotaan, että tunnettu oululainen liikemies Torsten Lundberg, mm. "Lumperin" rautakaupan perustaja, puuskahti ensimmäiset kerrat "keskuksen" kuultuaan: "Nu ha dom blivit så religiösa, att de svaras 'Jessus'." (Nyistä niistä on tullut niin uskonnollisia, että vastaan 'Jessus'.) Mahtoiko Lundbergilla olla niin "hoono soomi", vai olisiko sana "keskus" ollut hänelle niin täysin vieras, että se "telefonistin" lausumana kuulosti kuin huomattavasti tutumpi sana Jeesus!